

משה וינשטוק

לא דיברנו עוד על "בשביל מה"

שאלת החזון היא שאלה קריטית למדינת ישראל, ולו רק משום שעל מנת לחיות פה על הפרט לשלם מחיר אישי כבד בהרבה מאשר בחברות מערביות מקבילות. גם אם התשובות ידרשו שינויים מרחיקי לכת - הגיע הזמן לעסוק בכך

המורשת - התנ"ך, ההיסטוריה והתרבות היהודית, לצד החינוך האינטנסיבי להכרת השואה, המסעות לפולין, מורשות הקרב, הוראת הציונות וטקסים רבים, המבחינים לומדים שאנו עדיין בשלבים הראשוניים של טבלת הצרכים - שאנו עדיין באיום קיומי (ואכן יש בכך צדק מסוים). אלא שלא נעשה במדינת ישראל הצעד הבא, הדיון על העתיד והסיבה.

כל חברה עסקית בינונית המעוניינת להצליח במה שהיא עושה קובעת לעצמה יעדים עתידיים, מטרות לטווח הארוך, ולרוב גם מנסחת חזון או שליחות. בחזונה היא מפרטת את המטרה הגדולה שלה שממנה נגזרים יעדי הביניים, ועל פיה היא יכולה לבחון את הצלחת פעולותיה.

ברומה לחברות רציניות שהגשימו את מטרותן, גם הפריקט הציוני דגל בתחילת הדרך במטרות מובהקות וברורות. מטרות אלו נראו רחוקות מאוד בעת יישומן אך כיום, כעבור כמאה וחמישים שנה, נראה שהן הוגשמו בצורה שאף מקימי הפרויקט לא העלו על הדעת שכך יהיה. אלטנוילנד, ספרו הרמיוני של הרצל, שנחשב בעת חיבורו כפנטזיה מטרפת, משקף בדברים רבים את המתרחש במדינת ישראל היום.

שאלת החזון היא שאלה קריטית למדינת ישראל, הרכה מעבר לכל חברה המעוניינת למצוא את ייחודה ולקבל את הזדהות עובדיה, ולו רק משום שעל מנת לחיות פה על הפרט לשלם מחיר אישי כבד בהרבה מאשר בחברות מערביות מקבילות. בשביל לחיות במדינת ישראל יש צורך לרצות, ויש צורך בסיבה. לצד המצב הביטחוני הסביב באופן יחסי לעבר, עדיין החיים בישראל דורשים מחירים, סכני איום שחוזרים ונשנים כל כמה שנים, מתח תמידי, יוקר מחיה, שירות בצבא ועוד.

במדינת ישראל לא מתרחש הדיון שנעשה בכל חברה בינונית - על חזון וייעוד, על שאלת ה"לשם מה?". רוגמה ברורה לכך ניתן לראות במערכת הבחירות האחרונה, שבה השאלה לא עלתה כלל בשיח הציבורי. הדיון אינו נוכח בעלוני השבת, בכיטאוי השיבות, במאמרי מכונים ובפרסומים אקדמיים, במרחבי המדיה והאינטרנט הציבוריים ואפילו לא בספרי הגות.

הצעיר הממוצע בישראל המביט אל ההתנהלות הישראלית אומר לעצמו "אם זה מה שיש ליהדות ולמדינתה להציע, הרי שהרבר יכול לקרות לא פחות טוב בניו יורק או ברלין". ישראלים רבים, ודווקא מהמוכשרים שבהם, ממשים את המחשבה הזו ברילוקיישן ארוך שנמשך לעיתים חיים שלמים. הצעיר הממוצע גם לא מבין מדוע חשוב לשמור על העם היהודי ולא להינשא

בביתו הלאומי?."

במשך שנים רבות התשובה הפשוטה לשאלה "לשם מה?" הייתה "בשביל שלא יהרגו אותנו", אבל כיום, אחרי שהמשימה בוצעה ולא הורגים אותנו, הדרה קושיה לדוכתא. שאלה זו מתחדדת נוכח העובדה שבפאלו אלטו, מנהטן ואף מלבורן ניתן לחיות היטב, ללא איום כלל, ובלי הצורך לשלם את המחירים שהשהות בישראל גובה מאזרחיה.

תשובה נוספת לשאלה "לשם מה?" הייתה "על מנת שהעם היהודי לא יתבולל". הדיונים הערים על נישואי התערובת בתפוצות ואפילו בישראל מעידים כאלף עדים שאנשים רבים אינם מבינים "מדוע כל כך חשוב כל כך להישאר יהודי?". האם יש ייעוד מיוחד או בשורה ייחודית לעם היהודי, שליחות כלשהי או סיבה רצינונית מדוע לא להתבולל? סיבה שניתן להסבירה לאדם הסביר?

השאלה האם היהדות ומדינת היהודים מציעים חזון, סט ערכים, דרך חיים, שליחות או חלום שאדם נורמלי אינו חי אותם בברלין או הלסינקי, אינה נשאלת ואינה נדונה. האם החזון היהודי הוא הליברליזם שכבר יש במערב, או השמרנות שמייבאים בעת האחרונה לישראל ללא התאמה וביקורת, ושגם היא קיימת לא פחות בדתות ובחברות אחרות? אין דיון במדינת ישראל על השאלה האם יש לעם היהודי ולמדינתו חזון או ייעוד ייחודי להציע לעצמו ולעולם.

יש לאן ללכת

במשך עשורים רבים המדינה התקיימה מכורח הקיום היהודי שאינו אפשרי באף מקום בעולם. המחירים, הקשיים והמצב הביטחוני התגמדו אל נוכח העובדה שאין לאן ללכת. כפי שהיטיב לבטא דוד אבידן בשירו "ייפוי כוח":

מה שְׁפִיזְדִּיק יוֹתֵר מְכַל / אֶת הַבְּדִידוֹת, אֶת הַיֹּאֵשׁ הַגְּדוֹל, / אֶת הַנְּשִׂיָּה הַמּוֹנָה בְּעַל / הַבְּדִידוֹת הַגְּדוֹלָה וְהַיֹּאֵשׁ הַגְּדוֹל, / הַיֵּאֵבֶדָה הַפְּשׁוּטָה, הַחוֹתְקָת, / שְׂאִין לָנוּ בְּעֵצָם לְאֵן לְלַכֵּת

אלא שכפי שכתב תומר פרסיקו, בצטטו שיר זה לפני כמה שבועות בעיתון "הארץ": "כ־700 אלף ישראלים שחיים בארה"ב לכה" גילו את "העובדה הפשוטה, החותכת... שיש לאן ללכת". ואני אוסיף שילדיהם גילו גם שיש גויים טובים וראויים שניתן להינשא להם.

מערכת החינוך וצה"ל מודעים לחשש שישאלים יגלו את העובדה הפשוטה הזו, והם פועלים (ובצדק) להסביר מדוע המדינה נצרכת. משאבים רבים מושקעים בהוראת

בערב יום העצמאות ציין עורך עיתון זה בעמוד הראשון ש"71 שנים אחרי הכרזת המדינה... אפשר לקבוע שהחלום הציוני התגשם במלואו". אכן, במוכנים רבים אין עוררין על כך שמדינת ישראל בעשור השמיני לקיומה הגשימה מעל ומעבר את הציפיות שנתלו בה כבית לאומי בטוח לעם היהודי, מבחינה פיזית, כלכלית, ואף חברתית-תרבותית. מדינת ישראל כיום היא מעצמה אזורית, ששבעה מיליון יהודים אוכלים, שותים ומגדלים את צאצאיהם בה בצורה בטוחה, אחרים מאזרחיה זכו בפרס נובל, ואחרים ייצאו טכנולוגיות מרשימות אל מעבר לים.

על פיסת האדמה המכונה ארץ ישראל גדל כבר דור רביעי. ניניו של דור תש"ח פוסעים במשעולי הארץ, עובדים במגדלי היוקרה שלה, פותחים פיזריות בכבישים שכבש גורד העבודה ומפתחים הייטק בחממות טכנולוגיות הפזורות בעריה. צאצאי הס"סים, העליות הציוניות, שריי השואה, חלוצי אלג'יר ותימן, מסורבי בריה"מ, בני ארצות הרווחה ואתיופיה התרכבו. הפלאפל והשקשוקה התערבו בשניצל, הצ'ולנט נמהל בחמין והלחוח באינג'יריה, עד לבלי הכר.

הקיצוץ עם הסגרים והמכנסים הקצרים הפך לאיש הייטק, המתנחל עם הרובן נהיה ליינן בוטיק, והמושכניק ממושב העולים נעשה לתיירן צימרים וברכה בחצר. המצב הביטחוני והכלכלי שלהם סביר, הם טסים לחו"ל לעיתים קרובות, סועדים בבתי קפה ובמסעדות בחלק ניכר מימות השנה.

בתיאוריית הצרכים של מאסלו, נרמה שהישראלים צלחו את שלב הצרכים הקיומיים וההערכה בשלום. עם זאת, החברה הישראלית השבעה עדיין לא התקרמה בטבלת הצרכים אל שלב העיסוק במימוש העצמי - בייעוד שלה. עדיין לא עברה מברית הגורל לברית הייעוד. תורמים לכך סכני הלחימה והאיומים הביטחוניים שבהם נקראים הישראלים מדי פעם לממ"דים ולמילואים - שמקפצים מיידית את התודעה הציבורית לשלב הקיום הפיזי והצרכים הבסיסיים.

השאלה המרכזית שממקדה מן המכ"ם הישראלי השבע מעצמו, ושהדיון בה הוא דל ביותר, אם בכלל, היא השאלה הפשוטה "לשם מה?". מעבר לקיום הפיזי ולהתרבות הטבעית, "בשביל מה הוקמה מדינת העם היהודי?". והדיון המקדמי הנדרש: "בשביל מה קיים העם היהודי? ואם יש לו ייעוד או מטרה, כיצד היא ממומשת

ד"ר משה וינשטוק עוסק בחינוך והגות. כיהן כיו"ר המזכירות הפדגוגית במשרד החינוך

אם יש לעם היהודי ייעוד או מטרה - כיצד היא ממומשת בביתו הלאומי? הילה קרבלניקוב, רחוב שיינקין, מסקיינטייף וטפטיים, 2005 מתוך תערוכה שהוצגה בגלריית המקלט בירושלים

לא דיברנו עוד על "בשביל מה"

« המשך מעמ' 6

ותתגשם בדרך מיוחדת משלנו התרופה לגאולת החברה האנושית כולה, אך בטרם ניגש לגלות את התרופה עלינו בראש וראשונה לבנות את המעבדה". ובכן, המעבדה נבנתה, המבחנות מולאו, המלקחיים סופקו והלברנטים ממתנינים, רק מטרת הניסוי נשכחה מלב.

התכלית בקיום היהודי

בתורה, בכתבי הנביאים, בסידור התפילה ובכתבי הוגי הציונות החילונית יש תפיסות מגוונות המסבירות שאכן לא שבנו אל האדמה הזו בשביל להיות ברלין, ולא חזרנו אל הארץ המובטחת בשביל לבנות את עמק הסייליקון, ואפילו לא את מדינות סקנדינביה.

אבל בדיון הציבורי אנו מתעקשים להתגושש על הרובד הקיומי, ולייבא תפיסות ליברליות ושמרניות מארצות שונות, כפי שהן. דומני שבין אם נאמר שאנו חולמים להיות חברת מופת מוסרית, לסייע לכל רעב בעולם, להשיב את הרוח ולהנכיח את אלוהי ישראל בציון, או כל תשובה אחרת – עצם העיסוק בדיון ובשיח הזה הוא קריטי להמשך הקיום היהודי, להישארות היהודים בארץ ולהורות היהודים בתפוצות עם יהדותם ועם מדינת ישראל וייעודה.

גם אם מטבע הרברים יהיו חילוקי דעות ותשובות שונות. עצם השיח וההצעות השונות יוכלו לספק לאזרחי ישראל וליהודי העולם סיבה ותכלית לחשיבות הישארותם יהודים, ולערך הרב שיש למגורים בארץ כחלק מייעוד גדול ומשמעותי. סביר להניח שיהיו גם שיאמרו שעם נורמלי אינו צריך כלל דיון על ייעוד אוטופי ורחוק, אלא שהתשובה בנוף השאלה – עם נורמלי לא היה חולם על ייעוד כזה במשך אלפי שנים, לא היה שומר על ייחודו בפיוזר כזה ולא היה שב לארץ ישראל מרובת הקשיים. במקרה הטוב הוא היה מסתפק באוגנדה, וגם זה בספק...

לעיתים נדמה שהדיון אינו מתרחש כי רבים מאיתנו מפחדים שתשובות משמעותיות עשויות לדרוש שינויים מרחיקי לכת בעולם הרתי כמו גם בעולם הישראלי החילוני. בהתאם לחוויות שיקבעו יאה עלינו לקבוע מדיניות, והתחייבות לפעולות: שינוי סדרי עדיפויות, הסטת תקציבים ויציאה מקיבוענות חשיבה שכולנו מצויים בהם היום (כל מי שיקבע חזון יצטרך לממש בנושאים שונים כמו למשל התמיכה במשטרים אחרים, היחס לזר, היחס לבעלי החיים, תפיסת המשפחה והפרט, הבנת הנוכחות האלוהית בעולם ועוד ועוד).

יידרש חשיבה וחלומות מחוץ לקופסה, וחלומות הרי מאיימים על הסדר הראוי והקבוע והרגיל. נס גדול התרחש פה ברורות האחרונים, אבל קצת נגמר לו הדלק, והוא נוסע על אדו ומקפיד לקיים את עצמו, תועה בלא לעסוק בייעוד ובמטרתו. לא משנה מה תהיה התשובה של כל אחד, השיח חייב להיעשות. שכן חברה ללא מטרה – גם עם עברה ידוע – עתידה לוט בערפל. ●

לבת זוג שאינה יהודייה, שהרי לשם מה להיות יהודיים דווקא, ולא סתם בן תרבות הניידים המערבית.

גם העולם הרתי אינו עוסק בשאלת החזון. לשם המחשת הדיון: לו נניח שהחלום הרתי והחרדי יתגשם – ומחר כל היהודים יתפללו שלוש תפילות ביום, יניחו תפילין, לא יעשו מנגל בשבת ויתפללו ברחבה הנפרדת ככותל המערבי. מה אז? האם זה החלום הגדול שיש ליהדות להציע? שכולם ישבו בבתי מדרש וילמדו דף יומי? האם אי אפשר לעשות את זה באפר ווסטסייד בניו יורק? האם בשביל למכור את הארץ בשנת השמיטה ולהשמיד חלק מן התבואה לזכר התרומות והמעשרות עלינו לגור בארץ ישראל?

למותר לציין שגם החלום החילוני-שמאלי השואף לערכים חברתיים סוציאליסטיים אינו מניח את הדעת. את המצע של מפלגת מרצ ניתן לממש במלואו בשוודיה, בגרמניה או באיסלנד.

חלומות נשכחים מן הלב

רסיסי רעיונות העוסקים בייעוד הגדול נכתבו על ידי א"ד גורדון, אחר העם, הרב קוק, הרצל, ז'בוטינסקי ורבים אחרים בעבר. גם הוגים ציוניים קלאסיים רבים, שמטרתם הייתה בניית מקלט לעם היהודי, עסקו בשיח הייעוד היהודי והייעוד של מדינת ישראל.

"באמצעות המדינה שלנו", כתב ברל כצנלסון ביומנו בשנת 1895, "נוכל לחנך את עמנו למשימות שעורן מעבר לאופק שלנו, שהרי אלוהים לא היה מקיים את עמנו זמן כה רב לולא היה שומר לנו ייעוד אחר בקורות המין האנושי". הרצל כתב ביומנו: "קראתי פעם לציונות איריאל אין סופי, ואני מאמין... כי בציונות... כלולה לא רק השאיפה לכברת ארץ מובטחת כחוק בשביל עמנו האומלל, אלא גם השאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית". הרב קוק הלך רחוק יותר באומרו ש"מדינת ישראל... כל תפוצה היא שיהיה ד' אחד ושמו אחד, שזהו באמת האשר היותר עליון". הוא נסמך בדבריו על נביאי ישראל שניבאו שעמים רבים יבואו לבקש את ה' בירושלים ובבית ה' ולחלות את פניו, ימים שבהם מציון תצא תורה, לא יישא גוי אל גוי חרב ועוד. בסידור התפילה מתפללים יהודים אלפי שנים על חלום שבו ה' ישוב לירושלים, ושעינינו תחוינה בשוכו לציון ברחמים.

בן גוריון, על אף שהתנגד לצדדים המיסטיים, לא שש לצטט את החזון החברתי של הנביאים: "יש לאל ידינו", כתב, "לעצב במולדת אומה עברית שתהיה דוגמה מופת לעמים חדשים ועתיקים, עם שחיו... יתבססו על תורת הנביאים, תורת הצדק והחסד והשלום. זהו צו מוסרי של מורשתנו ההיסטורית". בר הפולגתא של בן גוריון, ז'בוטינסקי, דימה את מדינת ישראל למעבדה "רבים מאתנו מאמינים", כתב, "כי בעתיד תהיה ארץ ישראל דווקא למעבדה, אשר בה תתגלה